

10-12-2018

Sorry, ik kom het feestje van *Panorama Nederland* verstoren

Friso de Zeeuw, emeritus hoogleraar gebiedsontwikkeling TU Delft

[Panorama Nederland](#) luidt de titel van de hyper-optimistische visie van Rijksbouwmeester Floris Alkemade en zijn collega's rijksadviseurs. Deze productie heeft onmiskenbaar sterke kanten. Veel mensen vinden zo'n optimistisch geluid een verademing, in contrast met het getob over de klimaatakkoord. Het was voor de eerste keer dat een overheidsrapport columnist [Bert Wagendorp](#) van de Volkskrant een goed humeur bezorgde.

Panorama Nederland haakt in op de Nederlandse traditie om ons land steeds weer opnieuw aan te passen aan nieuwe uitdagingen. De kracht schuilt in het combineren van uiteenlopende opgaven, zoals waterveiligheid, verstedelijking, energietransitie, klimaatadaptatie en mobiliteit. Panorama Nederland laat zien wat we met gebiedsontwikkeling kunnen bereiken, met sleutelrol voor het 'ontwerp'. Nederland wordt daarmee 'schoner, hechter en rijker'. En dit alles fraai en eigentijds vormgegeven in mooie beelden.

Maar nu kom ik het feestje toch verstoren. Een belangrijk deel van de visie, nl. de verstedelijkingsstrategie, baseert de ploeg van de Rijksbouwmeester op hun eerder verschenen studie [Dashboard Verstedelijking](#). Dit rapport neemt als voorbeeld de woningbouwopgave in de Metropoolregio Amsterdam (MRA), goed voor 250.000 woningen tot 2040. De auteurs brengen de directe kosten en baten van het verstedelijkingsprogramma in deze regio in beeld via verstedelijkingsmodellen. Daarnaast willen auteurs de 'maatschappelijke meerwaarde' in beeld te brengen, over een periode van 25 jaar. Ik heb dat rapport kritisch bekeken en er klopt eerlijk gezegd geen hout van. In een [analyse](#) leg ik uit dat de studie methodologisch in de modellenbenadering tekort schiet, de rooskleurige financiële conclusies onnavolgbaar en aanvechtbaar zijn, het gebruik van onderzoeksbronnen eenzijdig is en een *reality check* van de woningbouwlocaties ontbreekt.

Op het deeldossier waar nog enige doorrekening heeft plaatsgevonden, gaat het dus al mis. Panorama Nederland is losgezongen van euro's. En reken erop dat het een duur verhaal wordt. Een paar voorbeelden. Nagenoeg alle nieuwbouw komt binnen de stadsgrenzen. Binnenstedelijk bouwen is duur, erkent ook de Rijksbouwmeester. Dat heeft uiteindelijk gevolgen voor betaalbaarheid van het wonen. Maar je woont dan dicht bij je werk, je reist minder en je hebt meer tijd voor familie en sport, aldus Daan Zandbelt, een van de andere rijksadviseurs. Maar dat werk is inmiddels naar een locatie buiten de stad verplaatst, want het oorspronkelijke bedrijventrein is getransformeerd naar 'wonen'. Er al eerder was dat

sportterrein naar de buitenrand van de stad verhuist, want op die locatie zijn in het kader van de ‘verdichting’ woningen verrezen.

Het hele Panorama hangt van ongedekte financiële claims aan elkaar. Een paar voorbeelden: achterstandswijken moeten worden opgeknapt, er moeten warmtenetten komen en de landbouw moet ingrijpend transformeren. Voor dat laatste moet een ‘fonds’ in het leven worden geroepen, een eufemisme voor de kostenpost van, waarschijnlijk, tientallen miljarden.

Een visie op de ruimtelijke ontwikkeling van de economie en de bedrijvigheid ontbreekt compleet. Frappant, want uit het verdienvermogen van de markteconomie zullen toch de meeste Panorama-ambities bekostigd moeten worden.

Ongeloofwaardig en zelfs stuitend is vervolgens het pleidooi om de lasten eerlijk te verdelen. ‘Ons overkoepelende thema is solidariteit’ stelt de Rijksbouwmeester. Hij maakt eerst onbekommerd kosten maken ten laste van publieke kas en propageert dan, vanwege de solidariteit, via de belastingen een giga-herverdelingsoperatie. Want anders komen de gele hesjes.

Zo werkt het niet. De kunst is nu juist om bij de verschillende deelthema’s kosten en baten als het even kan in balans te houden, zowel in harde euro’s als in breder, maatschappelijk perspectief. De tegenwerping: ‘Stop met chagrijnen, want die centen komen later wel; wees blij dat er een enthousiaste visie ligt’, treft geen doel. De wisselwerking tussen visionaire ideeën en globale indicaties over betaalbaarheid en uitvoerbaarheid behoort die visie zélf te beïnvloeden. Dan pas krijgt zo n visie betekenis en ontstijgt het niveau van leuk plaatjes. Zie het referaat over de verstedelijkingsstrategie en de discussie over het Klimaatakkoord.

Met de positieve toonzetting, de krachtige beeldtaal en het intellectuele vermogen van de rijksadviseurs had Panorama Nederland een enorme potentie. Het zou een serieuze bouwsteen kunnen vormen voor de Nationale Omgevingsvisie die momenteel in de maak is. Nu blijft het een vrijblijvend verhaal voor de zondagmiddag.